

Working Session with Homelessness as Work at the Straat Consulaat, with Bo Stokkermans, The Hague, April 2024

Research Note

The search for funding is ongoing. With Debbie, we are looking at for example VSB. With Bo we will explore Stroom, Fonds 1818 and subsidies from the city. The aim of the session was to respond to a concrete desire articulated by different people to write, be that autobiographically, as a manifesto, as a way to communicate with policy makers etc.. The aim of the session is to continue our exploration of what ways of working together could be fruitful and desirable for all of us, with in this case a focus on the question: what can we do together that supports practices people want to develop for themselves?

Verslag bijeenkomst 30 april 2024, Straat Consulaat.

Aanwezig: M, A, J, W, R gedeeltelijk, Sa, Bo, Veerle, Philippine

Vorbereiding: Bo praat Veerle bij over het project middels een email:

“Op dit moment doet Philippine Hoegen een PD (een PHD vanuit HBO) rondom de vraag 'wat is onzichtbaar werk', Philippine is werkzaam als kunstenaar met een hoofd focus op performance. hierbij werkt ze vaak met 'scores' als een manier om situaties te creëren (<https://www.philippinehoegen.com/>). Haar onderzoek binnen de PD is ze gestart in samenwerking met het Utrechts Medisch Centrum, daar doet ze onderzoek naar de vraag wat is het onzichtbare werk van chronisch zieken. Bij het UMC werkt ze samen met een vaste groep 'patienten' en een aantal kunstenaars die haar ondersteunen. (hier zal ze zelf later vast nog wat meer over vertellen)

Als onderdeel van hetzelfde onderzoek heeft Philippine het Straat Consulaat in den haag benaderd rondom de vraag wat is het onzichtbare werk van dak en thuis lozen. Het straat consulaat is een organisatie die zich inzet voor dak en thuislozen als belangenbehartiger (<https://www.straatconsulaat.nl/> voor meer informatie). vanuit deze samenwerking heeft ze mij benaderd om het onderzoek samen met haar te voeren. mijn interesse binnen dit onderzoek ligt in de vraag wat een samen'werking' is en hoe het kunstenaarschap handvaten kan bieden buiten de directe kunstcontext, daarnaast heb ik zelf van 2018 tot 2020 zonder vaste woon en verblijfplaats gewoond in een tent en zelfgebouwde bakfiets. het is interessant voor me om deze informatie/ervaring hier nu onderdeel van te kunnen maken.

in de samenwerking met het straatconsulaat, werken we nu met een wisselende groep ex en huidige dak en thuislozen. in deze groep is er een gedeelte die telkens deelneemt, en een gedeelte die soms aanhaakt. voor ons allemaal is het een oriënterend proces, waarbij we telkens proberen te bespreken wat goede/interessante richtingen zijn. we weten dus ook niet goed wat een uitkomst gaat zijn. wel merken we dat de deelnemers een mate van concreetheid nodig lijkt te hebben. Philippine en ik zijn ons erg bewust van onze rol en hebben allebei een interesse om langzaam de rolverdeling te decentraliseren. daarnaast studeren we samen op wat het betekent om samen te 'werken', en ligt hier ook voor ons beide een grote interesse. voor het Straat Consulaat gaat het volgens mij met name om de beeldvorming rondom dakloosheid te veranderen zowel klein als grootschalig. voor de deelnemers zijn er geloof ik veel verschillende motivaties, hier wil ik liever niet teveel over invullen.

er zijn nu (ik geloof) 3 samenkomsten geweest met het straatconsulaat en de deelnemers. tot nu toe ontmoetten we meestal bij het straatconsulaat. hier probeerde we de groep telkens handvaten te bieden vanuit de beeldende kunst, maar de omgeving werkte soms minder goed om het 'makend' te krijgen, het wordt erg snel sprekend. wel heeft er tijdens deze ontmoetingen op veel andere manieren uitwisseling plaats gevonden en is er veel informatie naar voren gekomen. onze vorige ontmoeting lieten we plaatsvinden in mijn atelier, hier vroegen we de deelnemers een beeld te maken van hoe zij zichzelf zagen en hoe andere hen zagen. dit hebben we vervolgens op shirts gedrukt (het was de week van de beeldvorming). in de eerdere gesprekken is het duidelijk geworden dat veel van de deelnemers geïnteresseerd zijn of bezig zijn met schrijven. vanuit daar willen we ze graag een (of misschien zelfs meer) schrijfworkshop/oefeningen faciliteren. zo kwam ik via puck bij jou terecht!

voor de workshop/oefeningen, zullen Philippine en ik de groep met je mee begeleiden. zoals ik in de sms al aangaf zouden we graag 1 oefening doen die

ik met puck besprak, genaamd 'i remember'. ze kreeg die bij de perdu opleiding. het ging als volgt: telkens begin je een zin met ik herinner met (bijvoorbeeld: ik herinner me dat ik een broodje kaas at, ik herinner me dat ik van mijn fiets viel). wat denk jij van deze oefening? naast deze opdracht lijkt het ons goed nog 1 andere oefening te doen. deze is vrij aan jou als je dat leuk vind, maar we kunnen het ook samen verzinnen. volgens mij is het vooral belangrijk dat de deelnemers geactiveerd worden en 'lekker' schrijven, als we er al inhoudelijke criteria aan moeten koppelen zou dat het onzichtbare werk zijn en de beeldvorming rondom dakloosheid (deze zit volgens mij allebei in de i remember oefening). de tijdsduur van de gehele bijeenkomst zou 3 uur zijn. de opstart duurt meestal eventjes, daarna willen we kort evalueren op de vorige ontmoeting. voor de workshop hebben we 2 uur uitgetrokken. als je het leuk vind kun je er vanaf het begin af aan bij zijn, het lijkt me ook fijn als we een uurtje eerder afspreken met zn 3e zodat we elkaar even kunnen zien/aanvoelen en het nog kort kunnen doorspreken. de ontmoeting is van 14.00-17.00. dus als het voor jou uitkomt kunnen wij om 13:00 afspreken bij een cafeetje in de buurt. de ontmoeting zal bij het straatconsulaat zijn, voor het schrijven is dat een erg fijne ruimte. wij zullen schrijfgerei, laptops en woordcollages meebrengen (voor de gene die het schrijven lastiger vinden).

wat we in het kort van jou 'verwachten' of waarom we jou vragen, is omdat het ons fijn lijkt als er iemand bij is die meer ervaring met schrijven heeft. zodat die kan meekijken naar wat er geschreven word en daar ook inhoudelijk/technisch een klein beetje feedback/handvaten bij kan bieden. we hopen/denken dat de autoriteit van een 'workshop' ook kan helpen bij de activatie. volgens mij voldoe je dus aan alle verwachtingen door gewoon aanwezig te zijn, dus geen druk!"

Werkvorm:

SCHRIJFWORKSHOP gegeven door Veerle Driessen, bijgestaan door Bo en Philippine

Opdracht 1: Ik herinner me dat ... (4/5 alinea's, 450 woorden)

Opdracht 2: Ik droom van ... (4/5 alinea's, 450 woorden)

Veerle voert individuele gesprekken met de deelnemers over hun teksten. Ze geeft feedback/forward. Daarnaast geeft ze 2x een reflectie op de teksten in het algemeen in de groep.

Programma:

locatie: Straat Consulaat
ontmoeten Veerle, Bo Philippine: 13:00

Introducties en check-in	14:00
begin workshop	14:30
oefening 1 + nabespreken	14.30/15:30
pauze	
oefening 2 + nabespreken	15:45/16:45
boekje printen & afsluiten	16:45/17:00

Veerle: "Deze twee opdrachten zijn een mooie samenkomst van iets waargebeurds dat potentieel zwaar is (Opdracht 1), en iets fantasierijks dat een utopische toekomst kan voorhouden. Ik begrijp naar aanleiding van je mail Bo dat hier wel de valkuil kan zijn dat er weer voornamelijk oplossingsgericht wordt gedacht... (oplossing: goed kaderen.) Ik vind de 'Ik droom van ...' ook heel mooi in het kader van *radical imagination*. Eén van de mooiste dingen die creatieven kunnen bijdragen (naar mijn mening) is de verbeelding van een wereld die we nu nog niet kennen. Een betere wereld. Heel veel mensen zijn simpelweg niet in staat om zich een wereld anders voor te stellen dan de huidige realiteit. Fantasie is radicaal, gebruik dat!"

Verslag:

We waren van plan het boekje in het moment te realiseren. Deze kwam in digitale vorm bijna helemaal af aan het einde van de workshop. Het printen moest door technische storing later gebeuren. Sanne bezorgt alle deelnemers een boekje.

In het begin was de aandacht heel groot, iedereen dook meteen in het schrijven, de teksten bij opdracht 1 waren poëtisch, vaak best geladen. W had helemaal in het begin een voorbeeld gegeven van een herinnering, namelijk van een zomer, een zwembad en een tuin, dat leek ons te beïnvloeden want veel gingen die richting op: zomerse nostalgie.

R kwam er halverwege in maar vertrok toen weer. Toen hij later terugkwam was hij nogal in verzet.

Bij opdracht 2 leek de aandacht plotseling weg. Mensen deden de opdracht wel maar liepen meer in en uit. Wel lukte het alle teksten te fotograferen en kon Bo alles oin een bestand opmaken klaar voor printen. De aard van de teksten bij opdracht 2 was anders. Ging bijna allemaal over thema's als het einde van dakloosheid, oproepen tot beleidsverandering enz.

Philippine moest precies om 17.00 uur weg om de trein naar Brussel te halen. Bo en Veerle bleven nog, Bo probeerde het boekje te printen maar dat ging niet omdat de printer niet werkte. Hij heeft een nieuwe afspraak gemaakt met Sanne om dat te doen.

Na de bijeenkomst

Nagesprek per zoom Philippine en Bo, 9 mei 2024:

Philippine: Ik was een beetje ontevreden over mijn eigen rol. Omdat ik niet hoefde te leiden en dus meedeed, liet ik me niets te veel meeslepen door mijn deelnemerschap en was ik te weinig aandachtig voor de anderen. Ik denk achteraf dat ik toch meer tijd had willen/moeten nemen om me op de een of andere manier te engageren met de andere teksten/schrijvers. Gelukkig deed Veerle dat heel goed.

Bo: tegelijk is dit wel in lijn met onze ambitie te decentraliseren. De opdracht was een universeel handvat, dat resoneert ook bij ons, dat maakte ook dat we wilden/konden deelnemen.

Ph: Ja, de oefening was daarom goed. Heel prikkelend.

B: Ik had een hele functionele rol, ik vond dat ergens jammer, had zin om meer mee te doen. Het in elkaar zetten van het boekje had beter achteraf gekund, want nu heb ik ook dingen achteraf moeten doen. Ik deed een beetje in de kieren mee.

Wat we nog meer bespreken:

R kwam later binnen en was duidelijk onder invloed. Hij was soort van opstandig, deed een beetje mee maar was ook in een soort verzet. Op het einde wilde hij plotseling tekst en uitleg over het project (dat hij al kent, hij was bij een van de eerste bijeenkomsten, en Veerle had de opdrachten voor deze keer al eerder met hem doorgenomen), en toen ik zei dat ik daar nu, zo laat, geen tijd meer voor had reageerde hij geprikkeld. Hadden we onze omgang met hem anders kunnen inzetten? Wat als we de 'corrigerende' stem aan Sanne overlaten, dan kunnen wij experimenteren met wat we kunnen doen of zeggen dat opening biedt?

De hoeveelheid werk voor Bo hebben we onderschat. Misschien meer voorbereidend werk doen? Kunnen we dit format aanhouden voor een volgende keer, en telkens nieuwe katernen maken? Dat bespaart werk en is ook mooi.

De aandacht was heel goed in het begin, toen opeens was het verloren. Waarom? Heeft het te maken met die oplossingsgerichtheid: als in: 'ik heb de opdrachten nu gedaan', en dan verliest men de aandacht? Of was het te lang

misschien? Of: meer begeleiding in de concentratie? Mogelijk had R ook een invloed.

Oplossingsgerichtheid zie je ook bij opdracht 2: de teksten over de dromen waren best dienend aan de agenda van het SC. Sanne zei aan het eind: dat komt ook door context. We zitten hier tenslotte op het SC. Hoe benaderen we ze als meer dan mensen die info geven over dakloosheid? Andere context helpt daar zeker bij. 1-op-1 gesprekken of maak-sessies misschien ook?

Bo: Het zou super zijn een keer een lange WS te doen, van een week, telkens een paar uur per dag.

Over het boekje zelf: de inhoud is heel intens, teksten met veel kwetsbaarheid. Bo oppert dat het feit dat Philippine meedeed, zich engageerde met de opdrachten en zelf ook kwetsbaar was, dat bijdroeg aan de sfeer: intiem, veilig, met ruimte voor eigen kwetsbaarheid.

Ph: Ik schrok een beetje achteraf bij het lezen: de 'zwaarte' van de inhoud of de kwetsbaarheid, dat vraagt er echt om dat er zorg aan wordt besteed.

Bo: Gelukkig deed Veerle dat. Dat is beter dan als we allemaal als vergrootglazen meededen. We moeten er wel op terugkomen: nazorg, daar zit de zorg in.

In een volgende schrijfsessie zouden we graag meer collectieve zorg willen organiseren, een meer gezamenlijk proces. Dit blijft een uitdaging.

Wat we sowieso gaan doen: We sturen iedereen een verslagje, ook aan mensen die er niet waren. Het boekje zelf wel alleen aan de mensen die meededen. We zeggen daarin ook dat we er vervolg aan willen geven, mede gezien de kwetsbaarheid en kracht van de teksten. We voegen voor het algemene verslag een foto toe van het boekje als object.

We praten erover hoe we meer inzicht kunnen geven aan de groep in onze vragen. Bijvoorbeeld: het boek in het café leggen? Dan moeten we wel toestemming vragen. Of kunnen Bo en Ph beter samen aan een versie van het boek werken dat een kader geeft? Dat heeft werk nodig van ons. We fantaseren over een keer een volle week samen gaan zitten en dit soort dingen uitwerken en opzetten, en ook aan fondsenwerving gaan zitten.

Idee: Volgende keer doen we een workshop waarbij we beeld gaan maken bij de teksten. Voor degenen die er de eerste keer niet bij waren, bouwen we een

moment in het begin in, om te schrijven. Of we opperen dat mensen eventueel thuis schrijven.

En meteen een 2de vervolg workshop plannen: een vervolg op de schrijfworkshop. Met Veerle samen nadenken hoe we er meer een groepsproces van kunnen maken. Niet feedback op elkaar, maar een andere vorm zodat mensen hun teksten kunnen delen, en reageren op en met elkaar. Om de beurt een zin schrijven bijvoorbeeld? Misschien op een groot vel papier?

Even uitzoomen: Welke van onze eigen onderzoeksvragen worden geadresseerd door wat we nu aan het doen zijn? Antwoord voor ons beide: Hoe organiseer je in zo'n context een samenwerking.

Ph: Mail Veerle, Sanne, Sh voor nabespreking en organisatie werksessie in Juni, 12 juni in de ochtend als optie.

Nagesprek per zoom Philippine en Veerle, 13 mei 2024:

Veerle: Het was goed dat het een kleine groep was. Ik moest echt even aftasten, de sfeer en de verwachtingen. Ik denk dat er onder de deelnemers 2 verschillende wensen zijn: gehoord worden en leren schrijven. De laatste wens heeft niet voor iedereen. Het was eigenlijk een beetje onduidelijk waar wij naar zoeken en waar zij naar zoeken.

Veel deelnemers lijken zowel in het moment gehoord te willen worden *en* ze zoeken een podium om door bijvoorbeeld beleidsmakers gehoord te worden. M staat er als volgt in: "ik ben geholpen, nu wil ik ook anderen helpen. Daarvoor heb ik wel podium nodig. Wat kan ik doen?"

W wil niet zo expliciet zijn.

De connectie met het zichtbaar maken van werk zit alleen al in het feit dat deze workshop/bijeenkomst plaatsvindt, dat is daar al een bewijs van. Zo'n workshop en de uitkomst, het boekje, maken heel veel werk zichtbaar en voelbaar.

Mijn rol heeft de moeilijkheid dat er super wordt geschreven, maar weinig er is bewustzijn over voor wie het is. En dat is voor mij wel belangrijk, om er überhaupt op te kunnen reageren.

Ook voor jullie is dat belangrijk, want voor die zichtbaarheid is het belangrijk dat het een opening van een gesprek is. Dat vraagt bewustzijn van degene tegen wie je spreekt: wat zijn de aannames van die persoon? Waarom moet degene overtuigd worden en wat gaat diegene overtuigen? Er is een rede voor de onzichtbaarheid van dit werk, wat is dat?

Ph: Is dat een kwestie van techniek?

V: Ik denk het wel. Maar de uitingen, en daarmee techniek, zijn heel verschillend. Bijvoorbeeld M, als ze zegt "Ik wil graag wat terugdoen", dan richt ze het woord aan mensen die hetzelfde hebben meegemaakt. Maar dat zijn mensen die zelf vaak vooral meer zenden. Dus hoe krijg je hier tweerichtingsverkeer? Om dat te doen is vooral individuele begeleiding nodig. Je moet ervoor kiezen iedereen individueel te begeleiden, om ze te helpen dat de tekst overkomt op degene voor wie het is bedoeld. Dit is trouwens een heel normaal probleem voor iedereen die schrijft, dat je uit het oog verliest voor wie je schrijft en je schrijven daarop afstelt.

Ph: de plaats voor emotie enz. is ook wel een belangrijke functie van de bijeenkomsten.

V: Ja inderdaad, ik dacht daarover na en dacht toen ook: "dit is een proces van jaren".

Ph: Ja precies, en voor mij is dat prima!

V: De reden voor het concentratieverlies in het tweede deel: ik denk dat het te lang was. Sommigen vonden de opdracht te breed. Het voorbeeld van W beïnvloedde de eerste teksten. Dat zou trouwens een strategie kunnen zijn: beginnen met meer voorbeelden. Iedereen iets laten zeggen over een tekstvoorbeeld. Dat brengt het meer tot leven, en zorgt meteen voor meer cohesie.

Dat Philippine meedeelde, en ook Sanne, had invloed, het maakte het meer holistisch, niet alle ogen waren op de deelnemers gericht. Ik schreef zelf mee en dacht toen trouwens wel: "oei, wil ik dat wel in het boekje hebben?" Consent is hier belangrijk, dat deelname ook teruggetrokken kan worden.

Ph: ja, dat is een goed punt.

V: Het was best moeilijk om zowel de groep te leren kennen *en* op actie over te gaan.

We bespreken het idee van een volgende workshop met als doel: beeld maken bij de tekst. Veerle vindt dat een goed idee: dat zal helpen bij het trainen van de gedachte: wat wil ik de wereld in brengen. Dan wordt steeds duidelijker wat je precies wil zeggen. De vertaling van tekst in beeld is een mooie manier van verwerken van, en meer grip krijgen op wat je eigenlijk wil zeggen.

We bespreken ook het vervolg daarop: een 2de workshop schrijven: eind juli?
Veerle kan op 24 juli. Liefst buiten het S.C. Buiten, in een park ofzo doen?

Het zou ook leuk zijn om de workshop beeld bij tekst buiten het S.C. te doen,
bijvoorbeeld in het atelier van Bo?

We denken verder na over wat kan zorgen voor meer collectiviteit: iets van een
script? Op een vel papier? Op elkaar reageren? To be continued.

mijn vriende: ik wens niemand.
we wens aluba zek van Lyden.
een vrag, gezond, paching hus,
kunnen o. doren helzfelde dore in?
Ja!
Later we her helpen...

